

Æ balsko: Lidt om Sigfred Andresen og hans dialekt

Viggo Sørensen

Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Aarhus Universitet

Sigfred Andresen (1925-1993) blev født i Læk (ca. 15 km syd for den dansk/tyske grænse) af forældre, som efter afstemningen i 1920 tilhørte det danske mindretal i Sydslesvig. Efter svendeprøve som smed 1942 og tysk soldatertjeneste på Østfronten 1943-45 læste han til lærer på seminariet i Tønder og fungerede derpå som lærer ved det danske mindretals skoler (fra 1959 som leder af privatskolen i Bredsted) indtil sin pensionering i 1988.

S.A. var en fremtrædende personlighed i det danske mindretals kulturliv: som foredragsholder, som lokalforfatter (først og fremmest med novellesamlingerne *Æ gahmands bænk* (1976) og *Jørn Bommands enghø* (1986)) og som forfatter til lokale teaterstykker. Den optrykte novelle *Æ balsko* blev bragt i *Sprogforeningens Almanak* 1989.

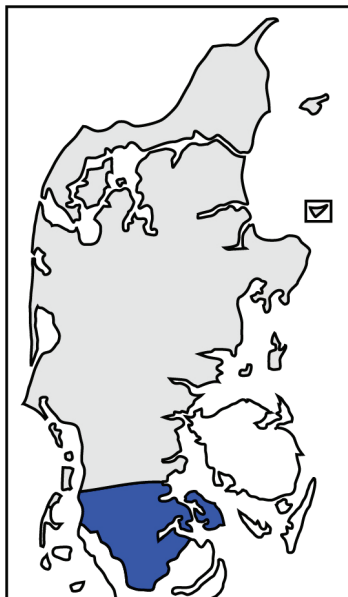
Jysk Ordbog har i årene 1975-1989 draget nytte af S.A.s kendskab til den sydligst bevarede jyske dialekt; han nåede at besvare ikke mindre end 45 af ordbogens spørgelister.

De fleste læsere vil straks se, at dialekten er jysk: foranstillet bestemt artikel (*æ sko* = skoene), fast apokope (dvs. bortfald af tryksvagt slut-e: *køhf* = købe). Mange vil også have bemærket indlånte tyske (eller rettere: plattyske) ord som *skoste*, *låden*, *fétigh*, *antogh*, *sneje* (= skomager, forretning, fyrre, sæt tøj, hurtigt), hvis forekomst jo peger sydpå. Så stedfæstelsen til sydslesvigske Brede kommer næppe som den store overraskelse.

Sydlig er også de to sproglige træk, som vil volde (eller have voldt) læseren størst problemer – begge af leksikalsk karakter:

(1) ”Jeg skal alligevel ud at handle”, *haj sin moe sø*. Modsat rigssproget har jysk jo normalt ikke et særlig refleksivt pronomen i 3. person; i det meste af Jylland bruges den almindelige genitiv (han tog hans hat og gik hans vej), men her i teksten er det tilsyneladende

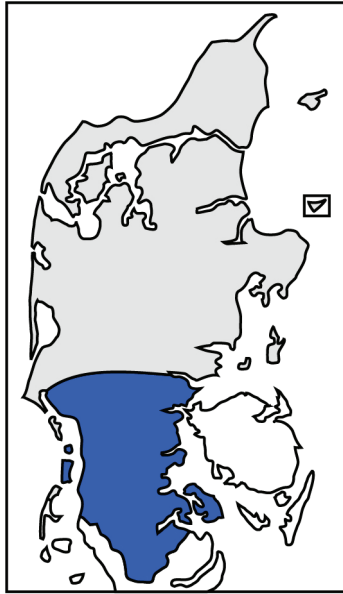
refleksiv-formen *sin*, der har taget magten fra *hans*. Det er nu kun tilsyneladende, for *sin* er i virkeligheden ikke et refleksiv, men den almindelige genitiv-form (blot indlånt fra nedertysk *sen*, svarende til højtysk *sein*); i hunkøn hedder det tilsvarende *hender* (= hendes), både refleksivt og som almindelig genitiv (i dette tilfælde ikke med lån fra det nedertyske *er*, jf. højtysk *ihr*). Det sydsønderjyske område, hvor ”hans” hedder *sin*, er vist på kort 1.

Kort 1. *sin* = hans. Udbredelsesområdet er markeret med blå.

(2) Moderen tilbyder sin hjælp, men det *giist han injt ... vætøve*. Modalverbet *gide* styrer i denne dialekt participium af hovedverbet – ganske som det i middelalderen i al dansk hed: det gider jeg ikke gjort (= gøre). Senere gik man over til at bruge infinitiv af hovedverbet, men i meget jysk (og her i teksten) er participium bevaret: *vætøve*. Sidstnævnte sære ord er en såkaldt idiomatisering: en sammensmeltning af to ord, som sprogbrugeren ikke længere kan holde klart ude fra hinanden, men som tilsammen har en klar betydning. I ældre dansk var man over noget, når man havde lyst til det, orkede det el. lign.; og denne betydning (som jo ligger tæt på hjælpeverbet *gide*) er bevaret her i

teksten. Det syd- og sønderjyske område, hvor *vætøve* (evt. *vænøve*) bruges, er vist på kort 2.

Kort 2. *vænøve*, *vætøve*. Udbredelsesområdet er markeret med blå.